

XV. AASTA 2000 PROBLEEMI EDUKAS LAHENDAMINE

1999. aastal kulmineerus rida protsesse, mis olid seotud Eesti panganduse valmistumisega aastaga 2000 seotud võimalike probleemide vältimiseks. Esimest korda lülitati aasta 2000 probleemistik pangajärelevalve tööplaani 1997. aastal, ennetav tegevus algas pangasektoris valdavalt 1998. a jaanuaris: **probleemide formaliseeritumaks lahendamiseks ning valitud erinevate lähenemiste ühtlustamiseks käivitati aasta alguses kõigis pankades ühtsetelt alustelt lähtuvad aasta 2000 projektid**. Vastavalt Eesti Panga juhiste ja rahvusvahelistele nõuetele järgiti neis projektides kindlaid faase, alates strateegiliste eesmärkide püstitamisest ja probleemi olemuse selgitamisest personalile kuni testimiseni, vajalike muudatuste ja asenduste tegemiseni süsteemides ja siis uuesti testitud süsteemide kasutuselevõtuni¹.

Kõigi kriitiliste ITsüsteemide aasta-2000-valmidus saavutati Eesti panganduses 1999. aasta keskepaigas (Eesti Panga infotehnoloogiasüsteemid pidi plaani kohaselt olema valmis 1. juuliks). Lisaks iga panga siseinfosüsteemidele oli selleks ajaks testid läbinud ka pankade jaoks oluline finantsinfrastruktuur – kaardimaksed läbi Pankade Kaardikeskuse, väärtpaberitehingud läbi Tallinna Väärtpaberibörsi ja Eesti Väärtpaberite Keskdepositooriumi, välisarveldused SWIFTiga ja arveldused Eesti kroonides läbi Eesti Panga arveldussüsteemi. Ühegi testi tulemused ei andnud alust karta aasta 2000 saabumise seotud tõsisemaid tõrkeid.

1999. a teisel poolel langes põhirõhk pankade talitluspidevusplaanide koostamisele ja viimistlemisele. Nii Eesti Pank kui kommertsbankad lõpetasid plaanide koostamise septembri lõpuks. Neljas kvartal oli jäetud nende veelkordseks testimiseks ja tutvustamiseks pankade töötajatele.

Aasta 2000 ettevalmistuste korraldus Eesti Pangas

Aasta 2000 probleemistiku käsitus kujunes Eesti Pangale ressursimahukaks. Siiski tegeldi sellega igapäevaste tööülesannete kõrvalt ja täiendavaid töökohti loomata.

Võimalikku aasta 2000 arvutiviga ennetavat süsteemset tegevust alustati 1998. a jaanuaris, mil loodi eraldi töögrupp kolmes põhivaldkonnas: **makse- ja arveldussüsteem, Eesti Panga automatiseeritud infosüsteem ning järelevalve Eesti krediitiasutuste aasta 2000 valmiduse üle**. 1999. aastal moodustati lisaks veel **talitluspidevuse planeerimise töögrupp** ning vahelt aastavahetuseks **spetsiaalne koordineerimisgrupp**.

Aasta 2000 talitluspidevuse planeerimise töögrupp loodi selleks, et vastavaid plaane koordineerida, tagada toimivad kanalid keskpanga infovahetuseks krediitiasutustega ja valmisolek koostööks teiste institutsioonidega võimalike aastaga 2000 seotud probleemide lahendamisel. Gruppi kuulusid Pangainspektsiooni, keskpangapoliitika osakonna, avalike suhete osakonna, infotehnoloogia osakonna, arvelduste osakonna, sularahaosakonna, turvaosakonna, majandusosakonna ja juriidilise osakonna esindajad.

Peamiste tegevusvaldkondade määratlemisel lähtuti Eesti Panga põhifunktsioonidest. Sellest

¹ Aasta 2000 valmidus (ühilduvus) defineeriti panganduses vastavalt Briti standardile BS PD2000-1:1998. Pangandusele eriomaste nõuete osas järgiti Euroopa Keskpankade Süsteemi reegleid ja soovitusi.

tulenevalt on keskpanga kohuseks talitluspidevuse säilitamisel kindlustada **Eesti pangasüsteemi turvalisus ja stabiilsus, makse- ja arveldussüsteemide häireteta toimimine ning ühiskonna sularahanõudluse rahuldamine.**

Töögrupi korraldamisel teostati riskianalüüs, mille käigus hinnati erinevate aastaga 2000 seotud häirete esinemise tõenäosust ja nende võimalikke tagajärgi. Analüüsi erinevaid arengutsenaariume ja hinnati nendega kaasnevaid riske, samuti nende vältimise või vähendamise võimalusi. Riskianalüüsi põhjal koostati talitluspidevuse plaan, mis koosnes riskide vähendamisest ja ennetamise plaanidest ning tegevuse jätkusuutlikkuse ja taastamise plaanist.

Keskpanga tegevus pangasüsteemi turvalisuse tagamisel

2000. aasta saabumisega seotud võimalikke probleeme ennetava järelevalve teostamisel lähtus Eesti Panga Pangainspeksioon rahvusvahelisel aktsepteeritud metoodikast ja lähenemisviisidest, *Global 2000 Coordinating Groupi* ja *Joint Year 2000 Councili* juhenditest ning teiste keskpankade materjalidest.

Krediidiasutuste kohapealne kontrollimine toimus kahes etapis. Esimese etapi eesmärk oli **hinnata pankade talitluspidevuse hetkeolukorda ja protsess kaardistada.** Inspekteerimise käigus tutvuti aasta 2000 projekti administratiivse korraldusega ning saadi ülevaade sellest, mil määral on krediidiasutused teadvustanud aasta 2000 probleemiga seotud riske. Vajadusel juhiti nende tähelepanu ebapiisavalt käsitletud riskidele. Samuti toimus esimese etapi käigus aasta 2000 problemaatikast lähtudes võrdlus rahvusvaheliste heade tavadega.

Kohapealse kontrollimise teisel etapil olid vaadeldud valdkondadeks ja käsitletud riskideks **panga juhatuse tegevus aastaga 2000 seonduvate probleemide lahendamisel, vastava projekti juhtimine** (sh selle ulatus ja ajakava), **erinevate valdkondade töö koordineerimine, juhtkonna teavitamine, ressursside eraldamine ja nende piisavus.** Lisaks eeltoodule pöörati tähelepanu likviidsus-, krediidi-, ja tururiskile, samuti hinnati, kuidas on pangad arvesse võtnud operatsiooniriski, finantsinfrastruktuurist, rajatistest ja väliste teenusepakkujate võimalikest probleemidest tulenevaid riske ning juriidilist riski aasta 2000 temaatika käsitlemisel lepingutes ja võimalike kahjude prognoosimisel. Suurt tähelepanu pöörati pangasisesele ja -välisele teavitamisele, st mil määral on krediidiasutuse töötajad kursis aasta 2000 problemaatikaga ning kas on olemas programm ja protseduuriline kord klientide ning äripartnerite teavitamiseks ja nende küsimustele vastamiseks. Kohapealse kontrollimise teisel etapil oli oluliseks küsimuseks ka **talitluspidevuse planeerimise ulatus ja testimine ning juhtimine ja tegutsemine kriisiolukorras.** Lisaks kohapealsele kontrollimisele pidas keskpank väga oluliseks **likviidsusriski pidevat seiret**, et olla operatiivselt informeeritud võimalikest ohumärkidest ning ennetada probleeme. Pangainspeksiooni ja keskpangapoliitika osakonna koostöös valmis **likviidsuspuhvrte hindamise mudel** ning selle alusel septembris-oktoobris pangasüsteemi kui terviku aasta 2000 likviidsusprognoos.

Krediidiasutuste likviidsusprognoosid said pärast täiendavat kontrolli üheks aluseks, mida kasutati finantssektori aasta 2000 finantsstabiilsuse ning likviidsuse seires. See näitas, millise stsenaariumi poole pangandus suundub ning suurendas seega keskpanga valmidust adekvaatseks ning ennetavaks reageeringuks muutlikus olukorras.

Aasta 2000 riskide seisukohalt vaadati üle ka usaldatavusnormatiivid.

Makse- ja arveldussüsteemi häireteta toimimise tagamine

Kuigi makse- ja arveldussüsteemi tarkvara oli 1999. a esimesel poolel korduvalt edukalt testitud ja aasta-2000-kindlaks tunnustatud, töötati riskide täiendavaks maandamiseks välja Eesti Panga

arvelduste osakonna talitluspidevuse plaan, mis käsitles meetmeid elektrisüsteemi, andmeside- ja arvutivõrgu, väliste teenusepakkujate, riistvara ja süsteemse tarkvara ning rakendustarkvara häirete puhuks koos andmete taasteplaanidega.

Sularahanõudluse rahuldamine

Olulisemad ettevalmistused võimaliku kõrgeenenud sularahanõudluse katmiseks algasid 1999. a alguses. Keskpangas asus moodustama täiendavaid sularahareserve. Vajadusel oli pank valmis võtma ka meetmeid sularaharingluse kiirendamiseks. Koostöös pankade ja töötusfirmade-ga oldi valmis rakendama sularaha töötlemisel erirežiimi. Selleks koostati üksikasjalikud plaanid ning protseduurid, mida IV kvartalis, pärast personali täiendavat väljaõpet, ka testiti.

1999. a lõpul olid Eesti Panga sularahavarud piisavad, et katta võimaliku paanika tekkimisel suurenevat sularahanõudlust. Detsembri alguseks ületasid varud nõudlust ligi viis korda. Seda isegi juhul, kui detsembris ei oleks keskpanga sularaha tagastatud ja oleks 20% võrra ületatud sularaha väljastamissüsteemi (krediidiasutuste tellerid ja sularahaautomaadid) füüsilist jõudlust. Sularahaosakond oli alates detsembri algusest valmis ööpäevaringsel püsirežiimil tellimusi vastu võtma ja sularaha väljastama (tavaliselt väljastatakse raha kaks korda päevas).

Detsembris väljastati keskpangast sularaha ca 1,3 miljardit krooni. Võrreldes 1998. a detsembriga tähendas see ligikaudu 500 miljoni krooni suurust kasvu. Ent see ei olnud tingitud aasta 2000 probleemist, vaid majanduslikest ja sesoonsetest teguritest. Ka sularaha hulk ringluses oli kasvanud ligikaudu 1,2 miljardi krooni võrra: kui 1999. a algul oli ringluses ca 5,4 mld krooni, siis 2000. a alguses ca 6,6 mld krooni.

Vahetult aastavahetusele eelnenud ja järgnenud periood

Võimalikke aasta 2000 probleeme ennetava tegevuse viimaseks etapiks oli **aasta 2000 koordineerimiskeskuse** moodustamine Eesti Pangas. Keskus loodi tulenevalt vajadusest tsentraliseerida aastaga 2000 seotud informatsiooni kogumist ja edastamist, tagada infovahetus krediitiasutuste ja erinevate sama probleemi käsitlemiseks loodud infokeskustega ning koordineerida aasta 2000 alast edasist tegevust keskpangas.

Ajavahemikul 15. detsembrist 1999 kuni 4. jaanuarini 2000 edastasid krediitiasutused ning Eesti Panga missioonikriitilised osakonnad vastavalt kinnitatud ajakavale ja vormidele koordineerimiskeskusele regulaarseid raporteid. Lisaks graafikujärgsetele aruannetele olid kindlaks määratud eriolukorrad, mille tekkimisel krediitiasutustel tulnuks viivitamatult keskust informeerida. Kuid ühtki sellist situatsiooni ei tekkinud. Raportite alusel väljastas keskpang kodumaistes- ja rahvusvahelistesse infosüsteemidesse kinnitused aastavahetuse häirete puudumise kohta.

Koos aastavahetuse järgsete testimiste läbiviijatega oli aasta 2000 probleemiga aastavahetusel ühel või teisel moel hõivatud 43 Eesti Panga töötajat. Kuna 29. veebruari 2000 käsitletakse aasta 2000 probleemi suhtes kriitilise kuupäevana, siis pikendas Eesti Panga juhatus koordineerimiskeskuse volitusi 2000. a märtsini.

Kokkuvõtteks

Tänu põhjalikule ettevalmistustööle aasta 2000 probleemist tingitud süsteemseid vigu krediitiasutuste ega Eesti Panga töös ei esinenud. Võimalikeks probleemideks valmistumine andis keskpangale aga põhjaliku kogemuse kriisiolukordades käitumise ettevalmistamiseks ning olulisemates valdkondades tehtud töö peaks jääma ka edaspidi kriisistsenaariumide aluseks.